

3. Баразна, М. Р. Маствацтва кнігі Беларусі XX стагоддзя / М. Р. Баразна. — Мінск: Беларусь, 2007. — 239 с.: іл.
4. Бярозкіна, Н. Ю. Гісторыя кнігадрукавання Беларусі (XVI – пачатак XX ст.) — Мінск: Бел. Навука, 1998. — 199 с.

УДК 882.6-09

М. С. Рак, магістрант
(БДПУ, г. Мінск)

**КНІГА Ў КНІЗЕ ЯК АДЗІН З КЛЮЧАВЫХ СІМВАЛАЎ
РАМАНА ЛЮДМІЛЫ РУБЛЕЎСКАЙ
«СУТАРЭННІ РОМУЛА»**

Нерэалістычна сістэма модульной паэтыкі ўсё актыўней стала выяўляцца ў другой палове XX ст. ў творчасці як прызнаных мастакоў слова (В. Быкаў, У. Каракевіча, В. Казько і інш.), так і ў тэкстах прадстаўнікоў маладзейшых генерацый (Л. Рублеўская, А. Федарэнка, А. Наварыч, Л. Дранькомайсюк і інш.). Яскравым прыкладам эксперыменту ў галіне жанру і паэтыкі мастацкіх твораў з'яўляецца проза Л. Рублеўской, якая выкарыстоўвае разнастайныя метады і прыёмы, уласцівыя неарамантызму, постмадэрнізму: уводзіць у тэкставую простору элементы фантастыкі, якая нараджае «альтэрнатыўную версію» гісторыі; містыку і рысы гатычнай паэтыкі, якія трymаюць ў напружанаасці чытача; гульню; інтэртэкст (алюзіі, рэмінісценцыі, псеўдадокументы, шматцытатнасць, вобразы-сімвалы лабірынтаў, сутарэнняў, бібліятэкі і кнігі ў кнізе); паралельны хранатоп твораў і інш.

У большасці аповесцей і раманаў пісьменніца выкарыстоўвае двусветавасць, а часам і шматсветавасць, як адзін з прынцыпau арганізацыі тэкставай просторы. Падобны паралельны хранатоп твораў дазваляе зрабіць «падстветку» падзей, што адбываюцца ў сучаснасці гісторыяй, патлумачыць вытокі напружаных калізій, абурноўваючы тым самым глыбокую еднасць і ўзаемазвязанасць / узаемаабумоўленасць дня сённяшняга і аддаленых у часе падзей; рамантызуваць «сур’ённую» гісторыю, адкрыць яе для шырокага кола чытачоў-аматараў, нават пэўным чынам белетрызуваць (годна і таленавіта).

Раман Л. Рублеўской «Сутарэнні Ромула» можна ў пэўнай ступені далучыць да твораў постмадэрнісцкай літаратуры, што знаходзіць пацверджанне ў выказванні І. Шаўляковай-Барзенкі.

Гэта «раман-лабірынт, тэкст-сутарэнні, адметнасць жанравай структуры якога не вытлумачаецца праз «калажавае» счапленне разнастайных элементаў. У дадзеным выпадку мы маём справу з міжжанравай раманнай паліформай. У адрозненне ад «паралельных» хранатопаў папярэдніх твораў Л. Рублеўскай, у «Сутарэннях Ромула» розныя часавыя пласты (XV і XVI стст., пачатак XIX, першая палова XX (1919 год, канец 1920-х — 1930-я гады, другая палова 1940-х), пачатак XXI стагоддзя) не чаргуюцца па прынцыпе «чарапіцы», а як бы зрошчваюцца ў нераўнавеснае цэлае, праастаюць адно ў адным — і «высвечваюцца» адно праз аднаго» [2, с. 1080].

Адзначым, што менавіта ключавымі паняццямі і сімваламі постмадэрнізму з'яўляюцца калажавасць, кліпавасць сатварэння неарэчайснасці; сімвал лабірынту; сумяшчэнне розных часавых «платформ» / светаў; гульня і інш. Асноўным мастацкім прынцыпам архітэктонікі рамана становіцца «шматсвецце».

Дзеянне твора пачынаецца ў турэмнай бальніцы НКУС, калі лекар Вяжэвіч узгадвае свайго апошняга пацыента Варановіча, у сям'і якога «продкі лекара служылі спаконвек — ляснічымі, аканомамі, леснікамі... Служылі — і ненавідзелі» [1, с. 243]. І вось надарыўся шанец адпомсціць, аднак доктар ужо не бачыць у гэтым сэнсу, шкадуе пакутніка допытаў. Л. Рублеўская рэалістычна-праўдзіва падае апісанне катавання зняволенага: «Трэба толькі назваць імёны... адресы... заданні... Асабліва дапытваліся пра нейкае таемнае сховішча ў царкве» [1, с. 244].

Асноўныя ж падзеі адбываюцца на пачатку XXI ст. У рамане паўстае цэлая галерэя нашых сучаснікаў, якія адначасна з'яўляюцца захавальнікамі традыцый сваіх слаўных папярэднікаў, або маюць прататыпаў у мінулым: літаратурка Ася Вяжэвіч, стваральнік беларускага фэнтэзі Вячка Скрыніч (Славік Скрынкін) і гісторык, графскі нашчадак Даніла Раманавіч Корб-Варановіч.

Фіолаг, літаратурка Ася працуе рэдактарам у выдавецтве, у якім адчувае сябе няўтульна з-за строгай рэгламентаванасці кожнага дзеяння супрацоўнікаў, адсутнасць разняволеннасці і творчай свабоды, «ненавідзіць гэтую працу, як ненавідзіць сцэны, у якіх праводзіць большую частку жыцця!» [2, с. 245]. І нарэшце мары герайні спраўджваюцца, яна нібыта пераносіцца з цяперашняга часу ў пачатак мінулага стагоддзя, трапіўшы на «выставу-алаверды з нейкім музеем з расійскай глыбінкі» [1, с. 260],

пазнаючы ў шэрагу твораў з калекцыі жывапісу XIX ст. сябе: «Дзяўчына ў цёмнай сукенцы з вузкім белым каўняром, валасы гладка расчасаны на прабор, рукі цнатліва складзеныя пад грудзямі... Арсенія павольна падыходзіла бліжэй, і немажліва было пазбавіцца адчування, што набліжаешся да люстра... Партрэт Марыі Корб-Варановіч. Невядомы мастак, пач. XIX ст.» [1, с. 260–261].

Менавіта з гэтага часу ў тэкст рамана ўводзіцца вобраз кнігі ў кнізе: пісьменнік-фантаст Вячка Скрыніч прапаноўвае дзяўчыне, у якую даўно закаханы, стаць герайней напісанага ім рамана, каб «пражыць» яго, дакладней, ён ставіць Асю перад фактам, што яна ўжо ўвайшла ў Вялікую гульню. Для пацверджання ён зачытвае ўрывак рукапісу рамана, дзе апісваюцца падзеі, якія толькі што перажыла дзяўчына: «Так мусіла быць — бо я так напісаў» [1, с. 266].

Гэты сімвал становіцца спосабам выяўлення постмадэрнісцкай паэтыкі ў творы: «шматслойная» рэальнасць, у якой існуюць героі рамана, аказваецца толькі адной з сюжэтных калізій Кнігі, якую пішапражывае «вядомы аўтар беларускага фэнтэзі» Вячка Скрыніч <...> і дзейнымі асобамі якой становяцца Ася і Даніла» [3, с. 1080–1081], як кажа сам Вячка: «Мой раман — слёны пірог з адлегласцю амаль у стагодзьдзе паміж слаямі» [1, с. 284]. Сучаснасць неаднаразова перарываецца сюжэтнай лініяй, што разгортваецца ў гады сталінскіх рэпрэсій, у якой адлюстроўваецца канфлікт паміж Алесем Вяжэвічам (родзічам Арсеніі) і Апанасам Корб-Варановічам (прадзедам Данілы), які ўзнік на нацыянальнай глебе, і яго вырашэнне.

Яшчэ адным з прыкладаў мастацкай рэалізацыі сімвала «кніга ў кнізе» становіцца выкарыстанне цытат рознай ступені маркіраванасці, алюзій і рэмінісценций у рамане. Арганічна пераплітаюцца / спалучаюцца ў адной тэкставай прасторы урыўкі з «Няўчасных думак» Максіма Горкага, прыведзеныя на мове-першакрыніцы («Грабят и продают церкви, военные музеи, — продают пушки и винтовки, разворовывают интендантские запасы, — грабят дворцы бывших великих князей, расхищают все, что можно расхитить, продается все, что можно продавать...» [2, с. 276], цытаты з падарожных нататак (перагрынацыі Генрыха Вольфа), а таксама ўласныя творы пісьменніцы, як наступны верш: «Паляванне на ведзьмаў — вясёлы занятак, / Мерзлы бруд б’е фантанамі з-пад капытоў. /

Нарадзіўся на свет — / дык ужо вінаваты... / Вінаваты стакроць,
хто ў загон не пайшоў» [1, с. 430].

Рэмінісценцыямі («цытатамі-асклёпкамі») становяцца многія назвы раздзелаў рамана Л. Рублеўскай: «Карнавал пятага кола», «Да сёмага калена і павек», «Хай мёртвыя самі хаваюць сваіх мерцвякоў», «Закон Януса», а таксама ў пэўным сэнсе рэмінісцентнай становіцца сама назва рамана «Сутарэнні Ромула».

ЛІТАРАТУРА

1. Рублеўская, Л. Сутарэнні Ромула : раманы / Л. Рублеўская. — Мінск: Кнігазбор, 2012. — 519 с.
2. Шаўлякова-Барзенка, І. Л. Людміла Рублеўская / І. Л. Шаўлякова-Барзенка // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя. У 4 т. Т. 4, кн. 3 / НАН Беларусі, Аддзне гуманітар. навук і мастацтваў, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ.; навук. рэд. У. В. Гніламёдаў, С.С. Лаўшук. — Мінск: Беларуская навука, 2014. — С. 1062–1084.

УДК655.4/.5(476)''

А. Рожак, студ. 2 курса ф-та ПиМ
(БГТУ, Минск)

ЖАНРЫ И ТЕМАТИКА РУКОПИСНЫХ КНИГ НА ТЕРРИТОРИИ БЕЛАРУСИ (XI–XV ВВ.)

Письменная литература на территории Белоруссии возникла в конце X в. Как и у всех восточных славян, начало литературного развития белорусского народа связано с принятием христианства и высоким уровнем устного народного творчества. Являясь носителями культуры Киевской Руси, белорусы на ее основе развивали свою национальную словесность. Сложный процесс формирования белорусского языка и белорусской литературы был в основном завершен в XVI в.

Первые писатели Руси с успехом усваивали жанры европейской литературы, своеобразно их перерабатывая. Основные жанры: житие, летопись, хождение, слово, похвала, притчи [Грамадченко, с. 4], Евангелие [Николаев, с. 33]. Постепенно традиционные виды и жанры письменности уступают место новым. Литература становится все более светской и демократичной, в ней проявляются значительные